

שיח

יציאת שבת
5:17

כניסת שבת
4:16

מיכאל יצחק מליק ואברהם פלדמן הי"ד

פרשת תולדות, מרחשון תשע"ה שבת מברכינן שנה שלושים ושש, גיליון מס' 6

גליון זה יוצא לאור בחסות עיריית רחובות, האגף למוסדות העירייה, המחלקה לתרבות תורנית

אברהם

כוחה של תפילה

במסכת אבות (א, ב) מובא: "על שלושה דברים העולם עומד: על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים". שלושת עמודי עולם אלו, מכוונים כנגד שלושת אבות העולם שעליהם אנו לומדים בפרשות אלו: **תורה** - כנגד **יעקב**, שהוא "איש תם, יושב אהלים" (כה, כז). **עבודה** - כנגד **יצחק**, שכן עבודה הכוונה בעיקר לעבודת הקרבנות ויצחק עצמו - קרבן היה על המזבח, ובזמן הזה שאין עבודה במקדש - נשארה לנו "עבודה שבלב" זו תפילה" (עיין בספר "שערי תשובה" לרבינו יונה). **וגמילות חסדים** - כנגד **אברהם**, כמו שקראנו על הכנסת האורחים שלו ועל דרישתו להציל אפילו את אנשי סדום.

מכיוון שיצחק הוא עמוד העבודה, אפשר ללמוד ממנו יסודות בתפילה. על הפסוק: "וַיַּעֲתָר יצחק לה' לֵנֶכַח אֲשֶׁתוֹ כִּי עָקְרָהּ הִיא, וַיַּעֲתָר לוֹ ה' וַתִּתֵּן רַבֵּקָה אֲשֶׁתוֹ" (כה, כא), אומרים חז"ל (סוכה יד, א): "אמר רבי אלעזר: למה נמשלה תפילתן של צדיקים כְּעֵתֶר (כקילשון)? לומר לך, מה עֵתֶר זה מְהַפֵּךְ את התבואה בגורן ממקום תפילתן של צדיקים מְהַפֵּכֶת דַּעְתוֹ שֶׁל הַקַּב"ה מְמַדֵּת אֲכַזְרִיּוֹת לְמַדַּת רַחֲמֹנוֹת". כלומר, שפעולת התפילה היא שהופכת דעתו של ה' ממידת הדין למידת הרחמים.

בזה נבין מה שיש השואלים, הרי ממה נפשך, אם מגיע לאדם - הרי הוא יקבל בין כה נכה, ואם לא מגיע לו - מה תעזור תפילה? כאן כתוב, שאפילו כשלא מגיע בדין - אפשר לקבל על ידי תפילה שהיא בקשת רחמים, ובמידת הרחמים יתכן שיקבל.

לכן הזהירו חז"ל (ברכות כה, ב): "רבי אליעזר אומר: העושה תפילתו קבע - אין תפילתו תחנונים", ואמרו (אבות ב, יג): "רבי שמעון אומר: ...אל תעש תפילתך קבע אלא רחמים ותחנונים לפני המקום, שנאמר (יואל ב, יג): 'כי חנון ורחום הוא, ארך אפים ורב חסד ורחמים על הרעה'...". בגלל שיסודה של תפילה היא הפיכת הדין לרחמים, פותחים אנו את תפילת שחרית בעקידת יצחק ואומרים: "כמו שֶׁקָּבַשׁ אֲבִירָה אֲבִינוֹ אֶת רַחֲמֵי, לַעֲשׂוֹת רִצּוֹן כְּלָבָב שֶׁלֶם, כִּן יִכְבְּשׁוּ רַחֲמֵיךְ אֶת כַּעֲסֶךָ וְיִגְדְּלוּ רַחֲמֵיךְ עַל מִדּוֹתֶיךָ, וְתִתְנַהֵג עִם בְּנִיךָ בְּמִידַת רַחֲמִים...". ולכאורה, יש להקשות, אברהם כבש את רחמיו, ואילו כנגד זה מה' אנו מבקשים שיכבשו רחמיו את כעסו? ויש לומר, שבזה שכבש אברהם את רחמיו, הוא הראה את אמונתו שה' הוא הרחמן האמיתי ואת ציוויו צריך לקיים - אפילו שלנו נראה כאכזריות. ובגלל זה שאברהם האמין שה' הוא הרחמן האמיתי, מבקשים שאכן ה' ירחם עלינו ויכבשו רחמיו את כעסו וכו'.

בקשה זו "שיכבשו רחמיה את כעסך"... , היא בעצם תפילתו של ה' עצמו, כמו שנאמר (ברכות ז, א) וכן תפילתו של רבי ישמעאל בן אלישע, כשנכנס להקטיר קטורת לפני נְלַפְנִים (שם). ומכך שאמרו חז"ל שזוהי תפילתו של ה', כביכול, רואים שזוהי מגמה ורצון אצל ה' להפוך את הדין לחסד ולרחמים, ונתן ה' ביד האדם את היכולת לפנות אליו ולבקש ולהתפלל, ובזה להשלים כביכול את רצונו בבריאה ולקחת חלק בתיקון העולם. במעט שימת-לב לפני מה שאומרים, אפשר להפוך את התפילה מקבע לתחנונים, ויהי רצון שנזכה לזה.

הרב הלל כהן

גיליון זה מוקדש ע"י הרב אברהם פוס ורעייתו שיחי לז"ל הסב, הרה"ח ר' יהודה ב"ר מאיר פוס זצ"ל, נלב"ע ב' בכסלו תשל"ג כמו כן מוקדש גיליון זה ע"י ר' משה פרידמן נ"י, מנהל דפוס ש.ה.ר לז"ל האב, ר' חיים ב"ר משה פרידמן ז"ל, נלב"ע ל' במרחשון תשנ"ט נתקבלה אף תרומה מאת ר' נפתלי זיסמן נ"י לז"ל אביו, ר' שבתאי ב"ר נפתלי זיסמן ז"ל, נלב"ע א' בכסלו תשנ"ו ולז"ל מרת טובה יונה רוזנקרנץ ע"ה בת ר' הרמן צבי ז"ל, נלב"ע ג' בכסלו תשס"ח תנצב"ה

לאורם נלך / עורך: נפתלי יערי

"וַיַּעֲתָר יצחק לה' לֵנֶכַח אֲשֶׁתוֹ" (כה, כא)

הצדיק הירושלמי ר' אריה לוי זצ"ל, היה ידוע כמשכין שלום בין איש לאשתו. פעם אחת, נפלה מריבה בין איש ואשתו שָדְרוּ בשכנות לר' אריה. לאחר זמן, התחרטה האשה על המריבה, שלחה מכתב לר' אריה וצרפה אליו תרומה נכבדה. האשה ביקשה במכתב, כי כל מה שאמרה על בעלה בעת מריבתם, לא יחול על ראש בעלה.

החזיר לה ר' אריה את תרומתה וצרף מכתב בו כתב, כי גם אם תעלה את תרומתה עשרת מונים, לא יסולח לה עד שתפייס את בעלה. ולא עוד, הוסיף ר' אריה, כיוון שהיא מסוכסכת עם בעלה, ודאי אין הוא יודע על התרומה ויש כאן אבק גזל.

לא עברו ימים רבים ור' אריה קיבל מכתב מאותה אשה, למכתב צורפה תרומה בסכום כפול מהראשון. במכתב כתבה האשה, כי עשתה כדברי ר' אריה והתפייסה עם בעלה והרי הם שולחים עתה סכום כפול. בשולי המכתב התנוססה חתימת בעלה, המאשר את הכתוב במכתב...

על פי "איש צדיק היה"

"שָׁכֵן בארץ" (כו, ב)

רבי אייזל חריף, היה מחשיב כל אדם מישראל העולה לארץ ישראל, על מנת להשתקע בה ורואה אותו כצדיק גמור.

פעם נכנסו מקורביו של רבי אייזל אצלו וראוהו עומד ומרכין ראשו תחת ידיו של אחד מפשוטי העם. תמהו האנשים, אך לא שאלו כלום, עד שנפטר אותו אדם מלפני רבי אייזל.

משיצא אותו אדם מלפני רבי אייזל, יצאו אחריו ושאלו אותו: "דברים אלה שבינך ובין הרב, מה הם?"

מעשה שהוא כך הוא, השיב אותו אדם. נכנסתי אצל רבי אייזל כדי להתברך מפיו, כיוון שעולה אני לארץ ישראל. כיוון ששמע הרב מפני, שעולה אני לארץ ישראל, אמר: "עד שאתה בא להתברך מפני, ברכני אתה מְבָרְכֶת פִּיךָ, שבעל זכות גדולה אתה, הולך אתה להשתקע בארץ ישראל. נטל הרב שתי ידי והניח אותן על ראשו..."

"וקראת לשבת עונג"

"וַתִּקַּח רַבֵּקָה אֶת בְּגָדֵי עֲשׂוֹ...וַתִּלְבַּשׁ אֶת יַעֲקֹב" (כו, טו)

בישיבת וולוז'ין, התחיל אחד האברכים להתלבש בלבוש שאינו מתאים לבחור ישיבה. משהובא הדבר לידיעתו של ראש הישיבה - "הנצי"ב, ביטל הנצי"ב את הדברים במחי יד ואמר: "מה הרעש? וכי מה יש אם לובשים בגדי גוֹזִים? מה אשם יש בלבוש?"

בראותו את האברכים תמהים, הסביר להם הנצי"ב: "כשמתקלקל שעון, אין האשמה בְּמַחּוּגֵי שַׁעֲמָדוֹ מַלְכֵת, אלא במנגנון השעון, הנמצא בפנים. כך הוא הדבר גם בלבוש, כאשר אדם הולך בלבוש שאינו מהוגן, אין האשמה בלבוש החיצוני, הדבר רק מורה שמשחו בפנים אינו כשורה..."

על פי "מאוצרנו הישן"

ראש חודש כסלו יהיה ביום ראשון הבעל"ט המולד ביום שבת קודש בבוקר, שעה 9, 46 דקות ו - 17 חלקים לקוראינו: מאמרים המופיעים ללא ציון שם הכותב, נכתבו על ידי חברי המערכת

חברי המערכת: הרב אברהם פוס, משה רוס, נפתלי יערי, יהודה מליק
העריכה בסיוע אברכי כולל י"ד ברודמן ללימודי הוראה ודיינות, בית שפירא, רחובות
טלפון: 08-9412048
אתרנו באינטרנט: www.pirsuma.com/siach
הדפסה: דפוס ש.ה.ר. רחובות טל. 08-9475106

איזו ברכה רצה יצחק לתת לעשו?

לדעת הרמב"ן, יצחק רצה להעביר לו את ברכת אברהם, שהוא ינחל את הארץ ולהיות שם העם הנבחר, שהרי הוא הבכור. כפי שהיה מקובל אז, האבות ראו בברכותיהם את הראויים לכבוד, לברכות ולהטבות שונות. לדעת הרמב"ן, יצחק לא היה מודע לרשתת עשו, לכן ראה בו את הבן הממשיך.

אך לא כולם סבורים כרמב"ן, אלא יש אומרים, שכונתו הייתה לברכה גשמית רגילה. ואכן, כשהוא מברך את יעקב (המופיע לעשו), הוא מברכו בברכות כלכליות, מדיניות (ייעבדוך עמים" - כז, כט), פוליטיות ("הנה גביר לאחידך" - שם), אבל אין אזור נתינת הארץ לזרעו, אין אזכור של הברכה לאבות. ברכה זו הוא יתן ליעקב, לפני צאתו לחרן (פרק כח, ג-ד), ואז הוא יבחר במפורש: "ויתן לך את ברכת אברהם".

לדעת הרד"ק: "ידע כי צריך היה (עשו) לברכתו, כי לא היה איש הגון וטוב. אבל יעקב לא היה צריך לברכה, כי ידע יצחק, כי ברכת אברהם לו תהיה". כלומר, יצחק ידע את מצבו הרוחני של עשו ולכן רצה לברכו, כדי לתת גם לו משהו. אבל יעקב לא זקוק עתה לברכה, כי "מחכה" לו ברכת האבות. משמע מדבריו, שיצחק כבר מלכתחילה ייעד את הברכה המשפחתית המיוחדת, ליעקב, ולא לעשו כרמב"ן.

לדעת הרש"ר הירש: "שני בניו של יצחק ייצגו שני יסודות בביתו: עשו את הכוח החומרי, יעקב את הכוח הרוחני. יודע היה יצחק, כי האומה זקוקה לשני הכיוונים. אף הוא ידע כנראה את הנבואה (שקיבלה רבקה בהריונה),

כי הרב בכוחו החומרי, יעבוד לצעיר ולחלש ממנו: "וכב יעבד צעיר" (כח, כג). אך כסבור היה יצחק, שעשו ויעקב יקיימו את תעודת (ייעוד) אברהם בכוחות משותפים, בלב אחים ומתוך השלמה הדדית. לפיכך הועיד לעשו ברכה בעלת תוכן חומרי, וברכה רוחנית הייתה שמורה עמו ליעקב...".

אולם, מבית לבן ידעה רבקה את הקללה שבפיצול כזה. ידעה, שה"חומר" יהיה לברכה נישועה, רק בבית ש"רוח" אברהם מפעמת בו. רבקה לא סברה כיצחק, שניתן לשלב כני"ל, כי ברכה גשמית יכולה להיות מועילה רק בבית ראוי, ואם עשו יקבלנה - והוא לא ראוי מבחינה רוחנית - זה לא יצליח לו ובטח לא ישלב זאת בעתיד בעם פרוצון יצחק.

לכן היא פעלה, שיעקב יקבל גם את הברכה הגשמית, ובהיותו מתאים ל"רוח" אברהם, הוא ישלב בעם בעתיד גם את תחום הרוח וגם את תחום החומר, בלי עזרת עשו. ובחשלה לימינו, ניתן לומר, של פי גישת רבקה, כל אדם צריך לשלב בעצמו את שני התחומים ולא ליצור מצב של למדנים לחוד ותומכיהם לחוד...".

מנחם אדלשטיין

"מתורתם"

יצחק ועשו

הסיפור על יעקב ועשו, הוא גם הסיפור על יצחק ורבקה. אחד הפסוקים שממחישים זאת בצורה חזקה הוא: "וַיִּצְחָק יצחק את עשו כי ציד בפיו, ורבקה אהבת את יעקב" (כח, כה). עצם העובדה, שכל הורה בחר לאהוב בן אחר - מפתיעה ומעוררת מחשבה, בפרט לאור זאת שיצחק בחר לו את הבן "האל נכון".

הרש"ר הירש מנסה להסביר זאת, לא לפני שהוא מברך את דרך חינוכם של יצחק ורבקה. לטענתו, "תורה אחת וחינוך אחד העניקו לשניהם, ושכחו כלל גדול בחינוך: 'חנוך' נער על פי דרכו (משלי כב, ו)". הוא מוסיף ואומר, שגם רגשות ההורים החלוקים ביחס לבניהם, "אף זו עובדה שלא יכלה להשפיע לטובה. אחדות דעות ביחס לחינוך, ואהבה שווה לכל הבנים, גם אל הלוקיים במידותיהם... הם הם תנאי היסוד ואבני הפינה לכל חינוך".

באשר לאהבת יצחק לעשו דווקא, כותב הרב הירש - **"בכח המשיכה של הניגודים**, נוכל להבין בנקל את אהבת יצחק אל עשו, ואהבת רבקה אל יעקב".

על מה התבססה משיכת הניגודים הזאת? מה משך את יצחק באופי של עשו, שהיה מנוגד כל כך לאופיו שלו? **הרב יואל בן-נון**, בספרו "פרקי האבות", נותן דעתו לנקודה הזאת ומסביר כך (ולחן ציטוטים מדבריו בדילוגים, שלא לפי סדר הדברים):

"כי ציד בפיו"

על הפסוק (כח, כז): "וַיִּהְיֶה עֵשָׂו, אִישׁ יָדַע צִיד אִישׁ שֶׁדָּהּ", מפרש רש"י: "לצוד ולרמות את אביו בפיו, ושואלו: אבא, היֵאָדָּ קַעֲשָׁרִין את המלח ואת התבן, כסבור אביו שהוא מדקדק במצות". בפסוק הבא נאמר בתורה: "וַיִּצְחָק יצחק את עשו, כי ציד בפיו". על פניו, העולה מן הדברים הוא, שיצחק האזין ברוב קשב לשאלותיו של עשו ואף השתכנע שלפניו תלמיד חכם, המבקש באמת ובתמים ללמוד, על מנת לשמור ולעשות.

הגמרא (שבת לא, א) מציגה מעין מחלוקת הלל ושמאי בנושא דומה: "מעשה בכרי אחד שבא לפני שמאי, אמר לו: גִּיְיִרְגִי על מנת שתלמדני כל התורה כולה, כשאני עומד על רגל אחת. דָּחַפוּ בְּאַמְתֵּי הבנין שבידו. בא לפני הלל, גִּיְיִרְגִיה. אמר לו: דַּעְלָךְ סְנִי, לְחֻבְרָךְ לא תַעֲבִיד - זו היא כל התורה כולה, ואידך - פִּירוּשָׁהּ הוא, זֵיל גְמֹרִי". סיפור ידוע זה הבא בתוך מכלול של סיפורים שעניינם פחות או יותר דומה, מציג בפנינו שתי גישות שונות. **האחת**, גישתו של שמאי: אם הדברים נראים לא-רציניים, אין מקום לתת תשובה עניינית. **השנייה**, גישתו של הלל, תן תשובה עניינית והמקבל יעשה בתשובתך כטוב בעיניו, אולי יושפע ממנה לטובה.

השו"ע (יו"ד, רמו, יא) אומר: "ולא יהא

"יצחק ראה בעשו את מי שיכול להצליח בנקודה שבה הוא עצמו נכשל. יצחק היה חקלאי, היחיד מבין האבות שניסה להתיישב ממש על הקרקע, בארץ גרר. הפלשתים דחקו בו, גירשו אותו, גזלו את הבארות שחפר ופיתחו שנהא כלפיו. כל התיישבות חקלאית הופכת מיד למושא התנפלות ושוד, **ואל מול לחץ עזין יש להעמיד כח**. עשו, שחי על חרבו, שהקים לו (אחר כך) גדוד של ארבע מאות לוחמים וכבש לו ארץ בהר שער, עשוי להתאים למשימה זו של מלחמה נגד כל אויב ומתנכל, וכיבוש ארץ נחלה לבנים.

מי שחפץ בהתיישבות חקלאית של קבע, זקוק לאומנותו של עשו. יצחק לא תקף אחרים מעולם, אבל עשו ידע לקחת חרב בידו ולהניפה, גם נגד צורך ומתנכל וגם כנגד אחרים - למען ייכאו. בעיני יצחק, איש השדה, טובה הייתה דרכו של עשו, איש שדה וציד".

אולם, כאשר אומר הפסוק שיצחק אוהב את עשו, אין הכוונה שלשיתו יעקב היה צריך להידחות, ח"ו, אלא שאת הבכורה וההנהגה הוא ייעד לעשו - "עשו עשוי להיות הבכור (הגביר השליט), המנהיג הצבאי, ואילו יעקב מתאים להיות כהן, נביא ואיש רוח. כך בעיני יצחק".

אמנם, המיזוג שראה יצחק בין יעקב ועשו - המנהיג הצבאי והכהן, הופיע לבסוף ביעקב לבדו, כאשר בא לקבל את ברכת הבכור. או אז אמר לו יצחק אביו: "הקל קול יעקב וְהַזְדִּים יְדֵי עֵשָׂו" (כז, כב).

איתי וייס

פינת ההלכה

ברכות הראייה על ברקים ורעמים (א)

המשנה (ברכות נד, א) אומרת: "ועל הרעמים ועל הרוחות ועל הברקים, אומר: 'ברוך, שִׁכַּחוּ וגבורתו מלא עולם'. על ההרים ועל הגבעות ועל הימים... אומר: 'ברוך, עושה בראשית'".

הגמרא (שם נט, א) מקשה: מדוע על ההרים והגבעות מברכים "עושה בראשית" ואילו על הברקים והרעמים אין מברכים "עושה בראשית", הרי גם הם "מעשה בראשית"?

אב"י תירץ, שאכן על כל תופעות הטבע שבמשנה, מברכים שתי ברכות אלו. אך **רבא** תירץ, שאותם הזכרים בתחילת המשנה (מזיקין ועד ברקים) מברך שתי ברכות, אבל אותם הזכרים בסוף המשנה (הרים, גבעות וכו') מברכים רק ברכה אחת - "עושה מעשה בראשית", אך לא "כחו וגבורתו מלא עולם". הטעם לכך הוא, שברכה זו לא שייכת בתופעות טבע אלו, שהרי הר וגבעה נמצאים במקום אחד ולא בכל העולם.

רש"י והראב"ד בהשגותיו (הלכות ברכות י, יד) ביארו את דברי רבא כפשוט הגמרא, שאכן מברך על ברקים ורעמים שתי ברכות. ואילו **התוספות** (שם, ד"ה רבא),

הרי"ף (שם), **הרמב"ם** (שם) ו**הרא"ש** (סימן יג) כתבו, שמברך עליהם **ברכה אחת**, אך יכול לברך איזו מהן שירצה - "מלא עולם" או "עושה בראשית".

ברכות אלו הם חלק מ"ברכות הראייה". **הראב"ד** (השגות על "בעל המאור" מד, בדפי הרי"ף ד"ה שאין) כתב, שאין מברכים ברכות אלו ב"שם ומלכות".

ואילו **התוספות** (שם, ד"ה הרואה), **הרא"ש** (סימן א), **הרמב"ם** (ברכות, פרק ז) ועוד ראשונים כתבו, שמוסיפים לברכות הראייה "שם ומלכות", היינו, את שם ה' בלשון נוכח - "אתה ה'", ואת תואר המלכות - "אלקינו מלך העולם".

האבודרהם (ברכות השבח וההודאה) כתב, שפירוש המילים "כחו וגבורתו מלא עולם" הוא "הנותן כח לטבע להראות כוחו של יוצר בראשית, כדי שיראו מלפניו".

ועוד כתב, שפירוש המילים "עושה מעשה בראשית" הוא: "ושבחו של מקום הוא, כשמכירין היום דבר שאנו יודעים שהמקום בראו בששת ימי בראשית ועדיין הוא קיים, קל נחומר לעושהו שהוא קיים".

ראשונים רבים כתבו, שאף שבמשנה כתובה הלשון "עושה בראשית", מכל מקום, יש לומר: "עושה מעשה בראשית".

הרב אריה ויזל

"חנוך לנער"

התלמיד בוש מחבירו שלמד בפעם ראשונה או שניה, והוא לא למד אפילו אחר כמה פעמים... ועל כן אמרו (אבות ב, ה): 'לא הביישן למד'. במה דברים אמורים, שלא הבינו התלמידים הדבר מפני עומקו, או מפני דעתן שהיא קצרה. אבל אם ניכר לרב שהם מתרשלים בדברי תורה ומתרפים עליהם ולפיכך לא הבינו, חייב לכוּס עליהם... ועל זה אמרו (כתובות קג, ב): 'זרוק מרה בתלמידים'. כאן מציב השו"ע גבולות ברורים למדי, אם נראה למלמד שהשאלות נשאלות באמת ובתמים לצורך לימוד, בבחינת "תורה היא וללמוד אני צריך" (ברכות סב, א). יחד עם זאת, לעתים, גם כאשר נראה לנו שהשאלה טפשית, או מיועדת למצוא חן בעיני המלמד, חשוב לענות תשובה עניינית, כדי למשוך את השואל, אל הלימוד האמיתי ומתוך שלא לשמה יבוא לשמה (על פי כלה רבתי ה, א).

נפתלי יערי